

En ung og aktiv overbibliotekar

Chr. Bruun og Det kgl. Bibliotek i 1860erne

Af Erik Nørr

I april 1862 skete der et systemskifte i »Det store Kongelige Bibliothek«. Den 31-årige Christian Walter Bruun efterfulgte den 80-årige E. C. Werlauff (1823-61) og den 69-årige J. A. Bølling (1861-62) som leder af biblioteket, den officielle titel var bibliotekar (fra 1893 overbibliotekar). Forgængerne havde været kompetente folk, men biblioteket havde delvis stået i stampe i Werlauffs seneste år, og J. A. Bølling, der havde været souschef i en række år, blev først udnævnt et år, før han døde.¹

I første omgang blev Bruun konstitueret i stillingen. Han var filologisk kandidat (cand. philol.) fra 1857 og blev straks derefter volontør ved Det kgl. Bibliotek, – den almindelige måde at opnå ansættelse ved biblioteket på. Bruun avancerede da også de følgende år til kst. amanuensis, 3. bibliotekssekretær og i april 1861 til underbibliotekar, for allerede i 1862 af kultusminister Monrad at blive konstitueret i lederstillingen. Året efter blev han fast ansat.² Trods sin unge alder var Bruun ikke et helt ubeskrevet kort. Dels havde han som nævnt 5 års biblioteks erfaring bl.a. fra Danske Afdeling, og dels havde han indledt sine mangeårige Holbergstudier, der resulterede i en række udgivelser. Endelig havde han i 1860 i pjecen *Det store kongelige Bibliothek og Universitetsbibliotheket*³ offentliggjort en række synspunkter vedrørende biblioteksforhold. Nogle af disse

Erik Nørr, arkivar, dr. phil. Landsarkivet for Sjælland m.m., Jagtvej 10, 2200 København N.

synspunkter gav et fingerpeg om, hvordan Bruun ville blive som leder, og hvilke opgaver han ville tage fat på.

Baggrunden for pjecen var, at Det kgl. Biblioteks forhold var til behandling på Rigsdagen; dels behandlede forholdet til Universitetsbiblioteket og dels spørgsmålet om personalets antal og aflønning. Forslaget om, at Det kgl. Bibliotek og Universitetsbiblioteket skulle have fælles leder, afviste Bruun ubetinget. Det ville være til skade for begge institutioner. En overbibliotekar skulle være sjælen i hele bibliotekets virksomhed. Han skulle organisere arbejdet og holde det i gang, og han skulle selv tage del i det. Det var nødvendigt, at han daglig var til stede i biblioteket i hele arbejdstiden; der forekom nemlig hver dag »Spørgsmaal, Collisions- og mange andre Tilfælde, som kun Chefen kan afgjøre og paatage sig Ansvar for, og som ikke kan udsættes«.

Et helt nødvendigt hjælpemiddel for et moderne bibliotek med en stigende udlånsvirksomhed var fuldstændige og let anvendelige kataloger over samlingerne. Det kgl. Bibliotek savnede i allerhøjeste grad sådanne kataloger, specielt galt var det med den dansk-norske litteratur. Forarbejderne til en realkatalog over danske bøger havde længe været i gang, men Bruun fremhævede over for de bevillende myndigheder, at der krævedes tid og dermed penge, før arbejdet kunne afsluttes: »Catalogarbejderne ere de møisommeligeste, langsomste og paa den anden Side de vigtigste af Forretningerne ved et Bibliothek«. Den, der skulle udarbejde registreringssystemet, skulle have en omfattende encyklopædisk indsigt og desuden have et grundigt kendskab til bibliotekets samlinger. Og den, der skulle udskrive registreringssedlerne, kunne ved ufortrødent arbejde kun skrive 25-30 sedler i løbet af 3 timer.

Et tredje punkt i Bruuns pjece, som peger frem mod hans overbibliotekartid, er personalesammensætningen. Personalet skulle bestå af videnskabeligt uddannede mænd med sprogkundskaber, der både havde en almindelig encyklopædisk viden og en særlig indsigt i enkelte fagområder. Men det måtte også fordres, at de var praktiske mænd, der kunne udføre det bibliografiske arbejde i udlån og læsesal. Han advarede imod tanker i Rigsdagen om, at biblioteket kunne nøjes med færre fast ansatte. Tværtimod burde man ved lønnings-

loven sikre bedre forhold for bibliotekets ansatte: overbibliotekaren burde lønnes som gehejmearkivaren og det egentlig faste bibliotekspersonale som adjunkterne ved de lærde skoler.

En forringelse af bibliotekets personaleforhold, samtidig med at der også fremsattes ønske om længere åbningstid, var det samme som at sige: »Vi bryde os ikke om, at vor egen Litteratur bliver catalogiseret, lad det Hele staae hen i Chaos, lad Haandskrifterne ligge ukjendte og ubenyttede, lad Catalogerne være saa daarlige som de ere, lad Bibliothekarerne slide sig op, dersom Nogen har Brug for dem, vi ville ingen Fremskridt gjøre, lad Alt gaa, som det kan«.

Chr. Bruuns breve til Jakob Severin Deichmann Branth

I Christian Bruuns privatarkiv på Det kgl. Bibliotek er bevaret breve fra en lang række personer,⁴ derimod synes Bruuns egne breve kun bevaret i færre tilfælde.⁵ En af dem, der har skrevet flest breve til Chr. Bruun, er teologen og naturvidenskabsmanden Jakob Severin Deichmann Branth (1831-1917); i alt 40 er bevaret. De 109 breve den modsatte vej, fra Bruun til Branth, er også bevaret. De opbevares privat hos Branth's datter, Ruth Deichmann Branth (f. 1903), men vil nu blive afleveret til Det kgl. Bibliotek. Brevvekslingen omfatter perioden fra 1858, hvor Branth flyttede fra København, indtil januar 1906 kort før Bruuns død. De to var jævnaldrende, havde fælles studiekammerater og var i familie med hinanden. De kaldte i brevene hinanden for fætre, men var det knap nok. Bruun var gift med Deichmann Branth's kusine Charlotte Deichmann. Langt senere blev familieskabet endnu snævrere, da Bruuns søn blev gift med en søster til Branth's anden kone.⁶

Deichmann Branth var 1861-64 realskolebestyrer i Tønder, men ophørte hermed, da preusserne kom til byen. Derefter havde han som andre slesvigske embedsmænd vanskeligt ved at få arbejde. Han ernærede sig bl.a. ved privatundervisning i Viborg, førend han i 1866 blev kateket i Skælskør. Senere blev han sognepræst i Elling-Tolne og Ovsted-Taaning. Han drev hele sit liv geologiske og især botaniske studier og var en af landets førende kendere af lav.

I Bruuns breve til Branth omtales udover interne familieforhold en række forhold af mere almen betydning. En del af brevene giver

indblik i datidens embedsbesættelser, da Bruun benytter personlige forbindelser i ministeriet til at skaffe viden eller direkte påvirke, når Branth har søgt embeder. Bruun fortæller i en række breve om forholdene på Det kgl. Bibliotek og om hans egne publikationer. Nedenfor er gengivet brevene fra perioden 1863-66. Disse breve er de mest interessante set fra en bibliotekshistorisk synsvinkel, da de giver et indblik i de vanskeligheder, den unge og energiske overbibliotekar mødte, da han skulle være leder for sine ældre kolleger. I brevene omtales desuden en række forhold omkring krigen 1864. Dette skyldes både, at krigen naturligvis var et almindeligt samtaleemne, og at Branth som nævnt personligt var involveret i den. Brevene fra Branth til Bruun er ikke medtaget her, da de mest omtaler private forhold. I et par af Bruuns breve er enkelte afsnit om interne familieforhold udeladt. Uddrag af Bruuns senere breve til Branth er gengivet i min artikel *Det kongelige Biblioteks personaleforhold og byggesag belyst ved nyafleverede Chr. Bruun-breve* (Magasin, 4. årg. nr. 1, 1989, s. 43-52).

Personale- og ledelsesproblemer

Christian Bruun var blevet leder af et personale, hvoraf de fleste, som det fremgår af den følgende oversigt, var væsentlig ældre end han selv. Dog var der tre medarbejdere, der var jævnaldrende med ham, hvoraf han selv havde været med til at ansætte de to (Weeke og Elberling).

Det kgl. Biblioteks personale 1/1 1864⁷

Christian Bruun, bibliotekar	32 år
Edvin Marius Thorson, underbibliotekar	47 år
Johannes Vahl, underbibliotekar	33 år
Carl Edvard Moldenhauer, inspektør ved læsesalen	68 år
Carl Brosbøll, inspektør ved udlånet	47 år
Frederik Barfod, assistent	52 år
Christian Weeke, assistent	31 år
Carl Elberling, assistent	29 år
E. C. Werlauff, fhv. bibliotekar, medhjælper	82 år
Frederik Fabricius, fhv. bibliotekssekretær, medhjælper	74 år

Udpegningen af Bruun som leder blev stærkt kritiseret af cand. philol. K. J. Lyngby i en artikel i *Dagbladet*.⁸ En artikel, som Bruun var ked af, hvilket både fremgår af hans brev til Branth og af hans erindringer.⁹ Lyngby var filolog og dialektforsker (disputerede netop i 1863) og blev senere professor ved Universitetet.¹⁰ Hans artikel var utvivlsomt udtryk for »brødnid«, men den rejste også det principielle spørgsmål, om embederne ved et forskningsbibliotek skulle besættes med folk, der var forskere, eller med folk med praktisk bibliotekserfaring.

Artiklen kritiserede, at Bruun siden 1857 var avanceret i graderne på Det kgl. Bibliotek, uden at han på noget tidspunkt havde måttet søge stillingerne på lige fod med andre. Lyngby mente nok, det kunne være rimeligt, at en så ung mand som Bruun kunne udnævnes til leder, men så måtte den absolutte betingelse være, at han offentlig havde vist, at han var en overlegen videnskabelig dygtighed. Dette havde Bruun efter Lyngbys opfattelse ikke bevist, og dertil kom, at han havde en meget dårlig filologisk embedseksamen bl.a. med 3. karakter i mundtlig latin. Som det var blevet sagt i Rigsdagen, stilledes der langt større krav til en overbibliotekar end til en professor ved Universitetet. Det var nemlig ikke nok for overbibliotekaren at være dygtig til sit fag, han måtte også have grundigt kendskab til mange videnskaber for at kunne indkøbe bøger til biblioteket. Dette kunne ikke læres ved at skrive bogtitler af, men krævede indgående videnskabelige studier.

Lyngby havde ikke ret i, at Bruun ikke drev videnskabelige studier. Han var en ivrig Holbergforsker, hvilket gav sig udslag i flere arbejder allerede i 1860'erne. Senere udgav han en række historiske arbejder om det 17. og 18. århundrede og om bibliotekshistorie. I brevene til Branth fortæller Bruun om sine bestræbelser på det videnskabelige felt. Det var ikke altid lige let at forbinde heldagsarbejdet på biblioteket, familielivet med tre små børn og videnskaben. I flere perioder var Bruun overanstrengt.

Det andet kritikpunkt, at stillingerne ved biblioteket ikke blev slået op, tog Bruun utvivlsomt til efterretning. Da de to assistentposter blev besat i 1862 (altså før Lyngbys artikel), bad Bruun om, at stillingerne blev slået op, men kun rent proforma, da de midlerti-

dige medhjælpere Weeke og Elberling skulle ansættes.¹¹ Da en tilsvarende stilling blev ledig i 1866, var opslaget i Berlingske Tidende derimod reelt. Blandt 49 ansøgere indstillede Bruun 5 som særligt kvalificerede, af hvilke han foretrak teologen Nicolaj Jacobsen.¹²

Bruun foretrak Jacobsen, bl.a. fordi denne havde udarbejdet en videnskabelig afhandling og derved fået et godt kendskab til biblioteket, men nok så væsentligt var det, at Bruun havde erfaret, at han var en nidkær, samvittighedsfuld og pålidelig mand. Endelig var han så ung, at han endnu kunne oplæres til en effektiv biblioteksmand.

At det sidste var et afgørende kriterium, fremgår tydeligt af Bruuns erindringer. Han skrev her om to af de medarbejdere, der var blevet ansat i en fremrykket alder 1860-61, at E. M. Thorson kom til biblioteket med alt for megen selvtillid til nogensinde ret at kunne tilegne sig arbejdsmåden ved biblioteket, og at Frederik Barfod, den kendte politiker og historiske forfatter, var alt for tilbøjelig til kun at gøre, hvad han selv ville, og ikke var modtagelig for vejledning. Så de to medarbejdere var efter Bruuns mening ikke særlig egnede.¹³

Heller ikke den tredje medarbejder, Bruun overtog i 1862, var helt efter overbibliotekarens hoved. Det var den kendte forfatter Carl Brosbøll (Carit Etlar), der var ansat ved biblioteket 1853-85. Da Brosbøll tog sin afsked i 1885 (samtidig med Thorson), skrev Bruun til Deichmann Branth,¹⁴ at han havde fået to afløsere for Brosbøll, den ene en udmærket yngre mand, »et rent Bibliotheks-Talent« [H. O. Lange], den anden var digteren Ernst von der Recke, »hvilken Herre jeg ikke bryder mig om, Scavenius [kultusministeren] satte ham ind uden at spørge mig ad, og uden at vide om Bibliotheket trængte til ham«. Bruun havde nemlig haft »saa megen æsthetisk Konversation i vort elendige Kontoir«, at han var glad for, at Brosbøll gik af, men nu var han lige vidt. Al den æstetiske snak var Bruun en plage, han foretrak unge, arbejdsomme og lærvillige mennesker.

Bruun havde ikke kun besvær med at få personalet til at tage effektivt fat i det daglige arbejde i biblioteket, han havde i de første år også vanskeligheder med at blive accepteret som det, han i 1860

Chr. Bruun og hans medarbejdere sept. 1876. Siddende fra venstre: Vahl, Bruun og Thorson. Stående: S. M. Gjellerup (medarbejder ved Bibliotheca Danica fra 1872), C. F. Bricka (assistent 1871), Brosbøll, A. C. Larsen (assistent 1870), Weeke og Elberling. Foto: J. Petersen & Co. Det kgl. Bibliotek, Billedsamlingen.

selv havde kaldt »sjælen« i hele bibliotekets virksomhed. Med andre ord havde hans ældre kolleger vanskeligt ved at acceptere, at Bruun var lederen, og at han bestemte.

Konflikten mellem Bruun og Frederik Barfod om juleferien var et symptom på Bruuns ledelsesproblem i de første år. Personalets uenighed om juleferien var ikke ny. Overbibliotekar Bølling havde i 1861 spurgt de enkelte medarbejdere, om de ønskede juleferie. Bølling foreslog ferie fra 24/12 til 6/1, da det »daglige Bibliotheks-Arbejde i den Grad optager vor Tid, at vi alle maae ønske nogen

Fritid for deri at kunne udføre forskj. smaa Arbeider, som vi ellers maae udsætte til ubestemt Tid«. Chr. Bruun var den medarbejder, der var mest imod forslaget om juleferien, da publikum i denne periode havde en god mulighed for at benytte biblioteket. Han foreslog derfor, at biblioteket kun lukkede selve helligdagene.¹⁵

Dette synspunkt opretholdt Bruun, da han blev leder af biblioteket. Frederik Barfod ville ikke affinde sig hermed og meddelte i 1863 blot Bruun, at nu tog han på juleferie. Bruun reagerede i et brev den 28/12 1863 over for Barfod.¹⁶ Han fandt det stødende »at modtage Underretningen [om Barfods ferie] paa den Maade, og tillige maa der for de tilstedeværende af vore Colleger have været noget overraskende i at være Vidne til at man paa den Maade kan tage sig Ferie«. Bruun bad Barfod en anden gang undlade at tage ferie uden tilladelse.

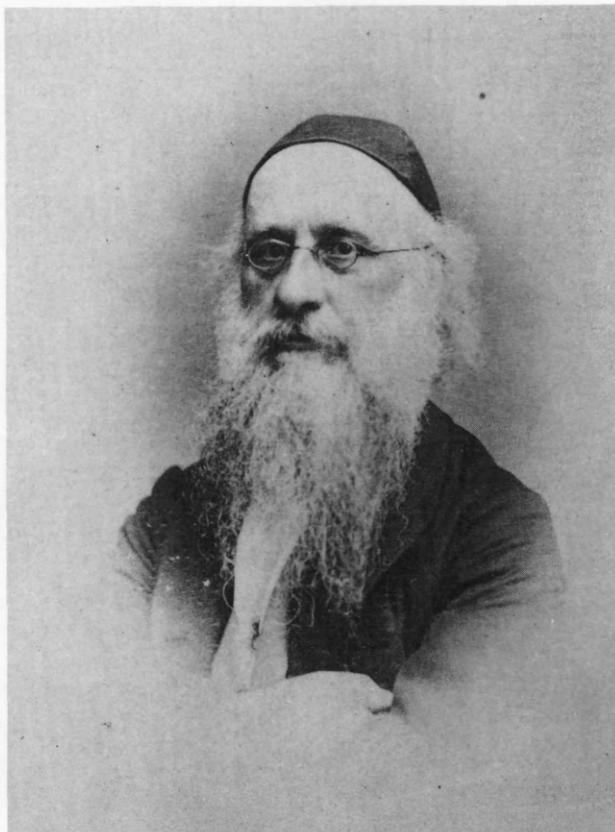
Biblioteksassistenten og hans overordnede nåede at udveksle endnu to breve, før Barfod viste sig på biblioteket igen efter ferien. Barfod henviste den 3/1 1864 til, at flere medarbejdere tidligere havde haft ferie, og at det kun var dem blandt personalet, der ikke brød sig om ferie, der mødte. Et sådant anfald af dyd eller flid skulle Bruun ikke forvente hos Barfod. Muligheden for hjemme at kunne arbejde fra morgen til aften og natten med, havde meget stor betydning for ham, og det ville han ikke undvære, selv om man tilbød ham det tidobbelte af hans biblioteksløn. Det var desuden en meneskeret, at også bibliotekarer fik mulighed for at hvile sig.¹⁷

Bruun svarede den 7/1. Han henviste til, at biblioteket aldrig havde haft juleferie. Udlånet var lukket i 14 dage, men læsesalen var åben uden for helligdagene. Derfor skulle »Personalet altid i sin Helhed« være til stede »hver Arbeidsdag i hele den saakaldte Juleferie«. Dette betød ikke, at enkelte medarbejdere ikke kunne have ferie, men kun efter særlig tilladelse. Når Bruun mødte på biblioteket alle dagene, var det ikke, som Barfod mente, et »Anfald af Dyd eller Flid, men simpelthen en Pligt«.¹⁸

Det lykkedes ikke Bruun at få sit synspunkt gennemtruffet; striden fortsatte, så længe Barfod var på biblioteket. Både i 1864/65 og 1865/66 tog Barfod juleferie uden tilladelse,¹⁹ og han gik så vidt, at han i et brev til Bruun den 29/12 1865 udtalte, at indtil han modtog

Frederik Barfod var en af de ansatte, som Bruun havde problemer med i sine første år som chef.

Foto: Valdemar Møller, ca. 1865. Det kgl. Bibliotek, Billedsamlingen.

en bestemmelse »udgået fra kompetent myndighed«, tillod han sig »i al beskedenhed at mene, at vi endnu have juleferie, når vi selv ville«.²⁰ Den kompetente myndighed var således ikke overbibliotekaren! Striden om juleferien bidrog utvivlsomt til, at Barfod i 1866 »ikke ganske uden Paavirkning« fra Bruuns side tog sin afsked fra biblioteket.²¹

Også med Carl Brosbøll havde Bruun på samme tid en skærmyd- sel; spørgsmålet drejede sig ligeledes her om Bruuns ledelse. Lige- som under Treårskrigen drog Carl Brosbøll i februar 1864 til felten for at drive journalistisk virksomhed, især til Berlingske Tidende. Han havde fået tilladelse hertil direkte af kultusminister Engelstoff

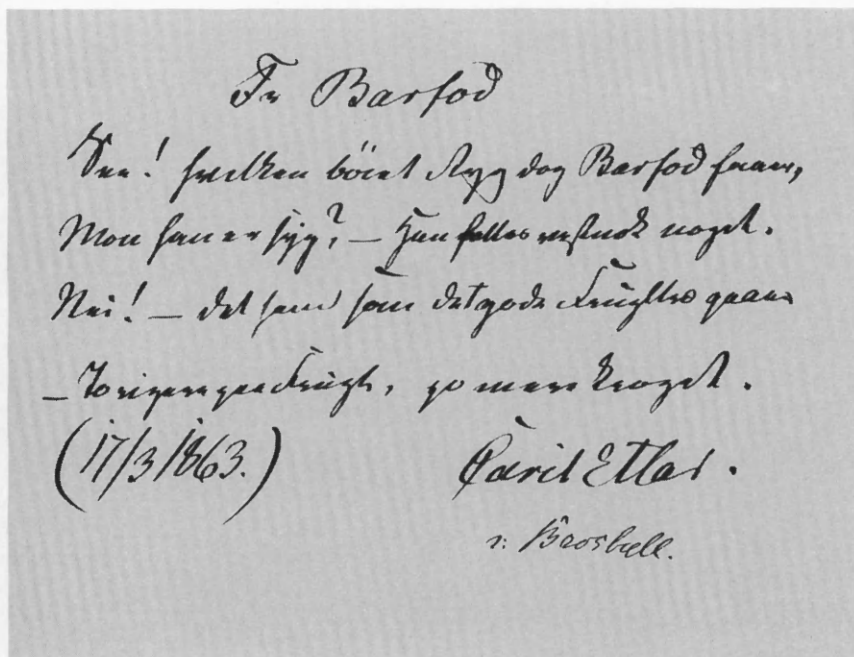
og krigsminister Lundbye udenom Bruun, hvilket Bruun ikke var særlig tilfreds med. Da det senere kom på tale, at Brosbøll ønskede opholdet forlænget med en måned for at kunne tage til Als og samle stof til en krigshistorie, insisterede Bruun på, at ansøgningen skulle sendes gennem ham, og han gik kun nødtvungent med til at støtte den.²² Brosbøll var i brevene til Bruun noget overrasket over Bruuns holdning, men mente, at denne som ved andre meningsforskelle skyldtes, at Bruun i modsætning til ham ikke var æstetiker.

Der er ingen tvivl om, at Bruuns yndlingsmedarbejdere var de 3 unge nyansatte: Weeke, Engelstoft og Vahl. Det var dem, han først og fremmest ønskede at bygge bibliotekets fremtid på. De er også omhyggeligt udeladt af den negative beskrivelse af personalet, han fremsætter i et brev til Branth: Det var ikke rart for ham at skulle arbejde sammen med den »næsten idiotiske Olding Moldenhauer, den tvære Thorson, den stortalende Barfod, den uvidende og upaalidelige Brosbøll«!²³

Chr. Bruun og 1864

Ovenfor er det omtalt, hvordan Carl Brosbølls ophold i felten fik indflydelse på Det kgl. Biblioteks hverdag. Også på anden måde blev bibliotekets personale berørt af krigen. Assistent Johannes Vahl fik i april orlov, for at han kunne assistere stabslægen ved de »her-værende« lazaretter.²⁴ Til gengæld fik biblioteket en midlertidig medhjælper i den fra Gottorp provsti fordrevne sognepræst C. F. Rottbøll, der stillede sin arbejdskraft gratis til rådighed.²⁵

Af brevene fra Carl Brosbøll fremgår det indirekte, at Bruun stillede store forventninger til Dybbølforsvaret, og at han ikke syntes om Brosbølls nedslående beretninger fra fronten kort før det afgørende nederlag den 18. april. Brosbøll havde i sine avisartikler forsøgt at fremhæve »det Gode, det Smukke«, så godt det lod sig gøre. Men virkeligheden var værre: »Skyggesiderne, Skyggesiderne Bruun! De trykke mig næsten til Jorden. Jeg veed, at I alle derovre gaa i Spænding og i bange Frygt, men tak Deres Gud at De ikke seer det herovre fra, Folkene der ikke vide, hvad de slaes for, eller Officererne, der ikke have synderlig Lyst, endnu mindre Begeistring til at slaes. Inat forestaaer der os et nyt Bombardement, de

Et eksempel på humor i bibliotekets hverdag, Brosbølls lille vers om kollegaen Frederik Barfod: »Se! hvilken bøiet Ryg dog Barfod faaer, mon han er syg? Han fattes vistnok noget. Nei! det ham som det gode Frugttræ gaaer – Jo rigere paa Frugt, jo mere kroget«. Det kgl. Bibliotek, NKS 4652, 4°.

Syge flyttes bort, Lazareetterne tømmes, Soldaterne drage ud i Skandsen, de synge, de Stakler, fordi det nu engang hører sig til at synge, men bag Sangen klinger en Røst, der siger: »Vi ere dog Martyrer tilsammen, hvem af os skal slagtes inat«. Saa alle disse Billeder jeg her fremmaner for Dem, ere sørgelige, jeg veed nok; desværre, de ere sande. Ingen Ro, ingen Fred, ingen Fortrøstning, og hvad der er det Allerværste ingen Udsigt, det er mit Liv herovre ...«²⁶

En sådan skildring kunne Bruun ikke lide at modtage, og den havde uden tvivl en negativ indflydelse på hans villighed til at give Brosbøll en forlænget orlov. Bruun havde som mange andre københavnerne urealistiske forhåbninger til krigens udfald, hvilket også kom til udtryk i brevene til Branth. Når blot man holdt sammen, og

de gamle helstatsmænd ikke fik indflydelse, skulle krigslykken nok vende. Hans udsendte medarbejder havde ikke meget til overs for Bruuns protester mod det negative billede af krigens forløb. Brosbøll svarede, at Bruun kun kendte sagen fra »Overkommandoens tørre og fordølgende Referater«, medens han selv var øjenvidne til krigen. Han kendte desuden til stemningen og begejstringen under Treårskrigen og kunne konstatere en meget stor forskel. Men han vidste godt, at der i København var en mængde »hysteriske Smaafolk, der ligesom en Flaske kun kjender til det Indhold Tilfældigheden tylder i dem, Trequartblodsidioter, der ikke ere istand til at hæve Hovedet op over den Sump hvori de ere satte«. ²⁷ Den 18. april vendte Carl Brosbøll tilbage til arbejdet på Det kgl. Bibliotek. ²⁸ Samme dag udkæmpedes det afgørende slag i skanserne på Dybbøl.

Carl Brosbøll fik ret, håbet om sejr var en illusion. Senere på året, da London-konferencen heller ikke havde bragt positive resultater, nærrede Bruun et vist håb til en personalunion mellem Danmark og hertugdømmerne, ²⁹ men også denne tanke var urealistisk.

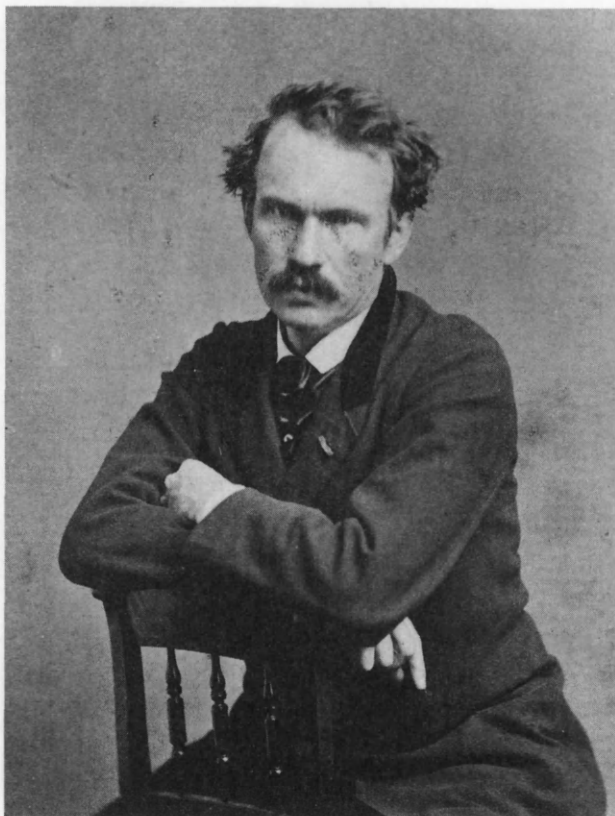
Udvidet aktivitet i det gamle bibliotek

På trods af de personalemæssige og ledelsesmæssige problemer lykkedes det Chr. Bruun at få bragt øget aktivitet i gang i biblioteket i 1860'erne.

Den første store sag, han måtte tage sig af, var bibliotekets overtagelse af den nederste etage i biblioteksbygningen, som hidtil var blevet benyttet af artilleriet. Planen hertil var udarbejdet i Bøllings tid, men det var Bruun, der kom til at forestå selve indflytningen. Bruun førte nøje dagbog over flytningen, genopstillingen og revisionen af bøgerne, der fandt sted fra 22/7 1862 og varede til slutningen af september, i hvilken periode biblioteket var lukket. Bruun deltog selv i genopstillingen og revisionen af bøgerne i historiegruppen. ³⁰

Udvidelsen af bibliotekets kapacitet muliggjorde på kort sigt en aktivitetsudvidelse, men på lang sigt var det helt utilstrækkeligt. Bruun blev snart igen optaget af udvidelsesmuligheder af mere radikal art, et helt nyt bibliotek.

Carl Brosbøll, 1816-1900, havde ikke noget godt forhold til Bruun, hverken tjenstligt eller personligt. Fotograferet 50-55 år gammel i G. Rosenkildes Atelier. Det kgl. Bibliotek, Billedsamlingen.

Udlån og læsesal

Statistikken over udlån og læsesalsbenyttelse 1862-72 viser en betydelig stigning i brugen af biblioteket i Bruuns første 10 år som overbibliotekar:

Periode	Åbningsdage	Læsesalsbesøg	Læsesalslån (bind)	Udlån (bind)
1/1 62-31/12 62		4148	22068	6000
1/1 63-31/3 63		1591	7578	2026
1/1 62-31/3 63 i alt	327	5739	29646	8026
1/4 63-31/3 64	274	4300	21551	7149
1/4 64-31/3 65	283	4807	10122	6920
1/4 65-31/3 66	275	5939	16359	8221
1/4 66-31/3 67	273	6408	20548	8012

1/4 67 – 31/3 68	280	5491	15604	7652
1/4 68 – 31/3 69	274	6569	18473	8503
1/4 69 – 31/3 70	271	6357	19094	9020
1/4 70 – 31/3 71	280	6618	17773	10130
1/4 71 – 31/3 72	279	7757	23437	8438

Anm.: Fra 1863 førtes statistikken efter finansår. I 1862 var læsesalen lukket i 2 måneder. De store tal for benyttede bind på læsesalen 1862-64 skyldtes, at bøger, der benyttedes i flere dage, medregnedes i statistikken hver dag, efter 1864 talte bøgerne kun 1 gang.

Antallet af hjemlånte bøger steg med ca. $\frac{1}{3}$, og læsesalsbesøget forøgedes endnu mere.³² Det sidste skyldtes bl.a. en udvidelse af læsesalens åbningstider fra 1870 (se nedenfor). Resultatet af åbnings-tidens udvidelse kan imidlertid først aflæses af tallene for 1871/72, da krigen mellem Frankrig og Tyskland havde en mærkbar negativ indflydelse på folks lyst til at benytte biblioteket.³³ De udenrigs-politiske forhold spillede også ind på tallene for året 1864 (se tabellen ovenfor).

Spørgsmålet om udvidet åbningstid blev flere gange rejst i Rigs-dagen. Allerede i begyndelsen af 1864 havde Bruun været villig til at holde længere åbent, men ikke uden betingelser. Hidtil var udlånet åbent hverdage 11-13 og læsesalen 11-14. Bruun foreslog udlånets åbningstid fastsat til 11-14 og læsesalens til 9-15 (eller 10-15), men det krævede øgede ressourcer, især arbejdskraft. Han var helt med på fordelene ved, at den »lærde og studerende Verden« fik adgang til i så lang tid som muligt at kunne benytte bibliotekets rige litterære samlinger, men han gjorde opmærksom på det stigende »vidtløftige Arbeide i Bibliothekets Indre, hvis uendelige Detailler Publikum saa meget mindre mærker til«.³⁴

I finansudvalget fremsattes samme år ønsket om, at Det kgl. Bi-bliotek måtte holde åbent om aftenen.³⁵ Bruun advarede i en meget lang skrivelse på det bestemteste imod forslaget.³⁶ Det ville kræve store bevillinger til gasledninger og udgifter til gas og personale. Men værre var brandfaren ved gasblussene. Bruun pegede på, at uerstattelige kulturværdier stod på spil, og han undlod ikke at gøre opmærksom på Københavns brand i 1728 og dens følger for den ældste danske litteratur. At holde åbent om aftenen ved lys hørte

ubetinget til de ønsker, samtiden måtte opgive af hensyn til »det Krav, som Eftertiden har Ret til at stille, og den har Ret til at fordre, at de Skatte, som Fortiden har taget i Arv og Eje, skulle overleveres den saa frelste og ubeskaarne som muligt«. Når man læser Bruuns indtrængende advarsel, kommer man uvilkårligt til at tænke på Christiansborg Slots brand i 1884. En begivenhed Bruun oplevede på allernærmeste hånd, og hvor bibliotekets samlinger var truet, men blev reddet.³⁷ Bruun mente heller ikke, at aftenåbningen var påkrævet, da brugerne kunne hjemlåne de fleste bøger, men han var villig til at øge åbningstiden om dagen, og henviste til sit tidligere fremsatte forslag herom.

Bruun fik forhindret aftenåbningen.³⁸ I 1870 accepterede Rigsdagen hans tilbud om at udvide adgangen til biblioteket om dagen. For fremtiden var udlånet åbent 11-14 og læsesalen 10-15. Biblioteket fik samtidig forøget medhjælpskontoen med 800 rd. og kontorudgiftskontoen med 100 rd.³⁹ Udvidelsen af især læsesalsåbningen bidrog utvivlsomt til forøgelsen af forskningsaktiviteten i de sidste årtier af det 19. årh.

Tilgængeliggørelse af samlingerne

Bruun fortsatte traditionen med hvert år at indsende en årsberetning til Kultusministeriet om bibliotekets virksomhed og tilvækst i det forløbne år.⁴⁰ Som noget nyt lod han beretningerne for 1864/65ff. trykke, således at offentligheden kunne læse om, hvad der skete i biblioteket. For yderligere at vække interessen for de trykte årsberetninger kombinerede Bruun dem hvert år med en særskilt og fortløbende pagineret oversigt over *Den danske Literatur fra Bogtrykkerkunstens Indførelse i Danmark til 1550*. I løbet af en årrække kom Bruuns oversigt til at omfatte mere end 800 sider, og den var med til at tilgængeliggøre den ældste danske litteratur.

Den største bedrift på dette område var imidlertid den effektive plan for afslutningen af katalogen over litteraturen i den danske og norske afdeling i Det kgl. Bibliotek.⁴¹ Arbejdet med katalogen, der var en nødvendig forudsætning for, at bibliotekets bogsamling kunne udnyttes effektivt af lånerne, var påbegyndt allerede i det 18. århundrede. Ved Bruuns embedstiltrædelse var seddelskrivnin-

Udskrivningen af de mere end 70.000 sedler, som Bruun fik afsluttet, dannede ikke kun grundlaget for den renskrævede systematiske katalog. Sedlerne blev senere omordnet alfabetisk og indgår stadig i det alfabetiske forfatter- og anonymkartotek over danske afdelings bøger indtil 1959. Foto: Det kgl. Bibliotek, 1989, Billedsamlingen.

gen til katalogen kun nået godt halvvejs. Hidtil var der ikke arbejdet efter nogen fast plan, og var seddeludskrivningen fortsat på denne måde, havde Det kgl. Bibliotek næppe fået nogen samlet katalog i det 19. århundrede. Men Bruun ville det anderledes. Han vandt kulturminister Monrad for ideen,⁴² og indsendte en samlet plan til katalogens fuldførelse over en periode på 12 år.⁴³ På alle finanslove for perioden 1864/65-1874/75 opførtes der en bevilling til arbejdet.

Takket være Bruuns plan og overopsyn og især assistent Johannes Vahls nidkære arbejde lykkedes det at færdiggøre den systematiske katalog med mere end 70.000 titler inden for den fastsatte tid. Bruun kunne i 1875 med stolthed skrive, at hovedformålet med arbejdet »at vide hvad det store kongelige Bibliothek ejer af vort Fædrelands Literatur, og at kunne finde, hvor hver Bog har sin Plads, er op-

naet«. ⁴⁴ Bruun nøjedes ikke med at lade den store katalog opstille i 1 eksemplar på biblioteket, store dele af den blev publiceret i det monumentale værk *Bibliotheca Danica*, som begyndte at udkomme i 1872, men planen hertil havde Bruun allerede udkastet i 1865. ⁴⁵

Også på andre måder arbejdedes der i Bruuns første år på at lette adgangen til bibliotekets samlinger. Håndskriftsamlingen var besværlig at benytte, da den bestod af 5 forskellige samlinger med lige så mange kataloger, der hver var ordnet efter 3 forskellige formater. Der anvendtes betydelige ressourcer på at få skabt en fælles seddelkatalog. I nogle tilfælde kunne de gamle sedler anvendes, men for størsteparten måtte der udskrives nye katalogsedler. ⁴⁶

Der blev også skabt mulighed for, at publikum selv kunne studere særlig interessante håndskrifter og sjældne bøger. I 1864 anskaffede biblioteket tre udstillingsmontrer med glaslåg til dette formål. ⁴⁷ Dette kan betragtes som en indledning til Det kgl. Biblioteks senere store udstillingsvirksomhed.

Kontrol med pligtafleveringen

En systematisk gennemgang af bibliotekets korrespondancesager 1862-70 viser, at Bruun var en nidkær vogter af bibliotekets samlinger og accession. Han var på vagt over for overholdelsen af pligtafleveringen. Lige siden den første bestemmelse fra 1697 skulle Det kgl. Bibliotek modtage nogle eksemplarer (fra 1783 to) af alle trykte bøger, tidsskrifter, aviser og ugeblade. ⁴⁸ Pligtafleveringen var en forudsætning for, at nationalbiblioteket kunne få en komplet samling af litteratur udkommet inden for det danske monarki. Reglerne måtte gentagne gange præciseres og indskærpes. Den af Bruun førte journal over bibliotekets sager fortæller om, at han gang på gang måtte beskæftige sig med spørgsmålet, og at han flere gange måtte henvende sig til Kultusministeriet for at få pligtafleveringen gennemført.

Ifølge frd. 20/1 1832 var pligtafleveringen pålagt bogtrykkerne; uden for København skulle bøgerne ikke sendes direkte til biblioteket, men via amterne. I 1862 søgte amtmanden i Odense at slippe for den »nedarvede Skik at benytte Amtscontoiret simpelthen til Postcontoir«. Sagens kerne var spørgsmålet om, hvem der skulle

betale portoen. Chr. Bruun ønskede gældende regler overholdt, da det var vigtigt, at opfyldelsen af bogtrykkernes pligt skete »under Control af Øvrigheden paa hvert enkelt Sted«. Ministeriet gav Bruun ret, og amtmanden i Odense måtte atter påtage sig indsendelsen.⁴⁹ Året efter fik Bruun tilslutning til, at en bogtrykker i Itzehoe (i Holsten) var forpligtet til at aflevere alt, hvad han havde trykt, i 2 eksemplarer (ét var ikke tilstrækkeligt).⁵⁰

I 1863 opnåede Bruun et endnu vigtigere resultat. Det lykkedes ham via Kultusministeriet at formå Indenrigsministeriet til at udsende et cirkulære (12/5 1863) til alle amtmænd og Københavns Magistrat. Ifølge dette skulle alle øvrigheder indberette til Kultusministeriet, hver gang de meddelte borgerskab eller næringsbevis til bogtrykkere, kobbertrykkere og litografer (stentrykkere). Kultusministeriet skulle derefter lade denne for pligtafleveringen vigtige viden gå videre til Bruun.⁵¹

Størst besvær havde Bruun imidlertid med afleveringen af aviser og småtryk. Gentagne gange i 1860erne måtte han klage til amtmanden i Sorø over bogtrykker E. Petersen i Skælskør. I reglen var det lakuner i afleveringen af Skælskør Avis, det drejede sig om, men også om f.eks. byens sundhedsvedtægt, regulativ for købstaden og ekstrakter af kommuneregnskaberne. Petersen blev via retsvæsenet idømt mulfter, men det løste ikke det egentlige problem for biblioteket, at de pågældende numre af avisen manglede, og at bogtrykkeren fastholdt, at de ikke kunne skaffes.⁵² I Hjørring og Nakskov var det ligeledes galt med aviserne.⁵³

Pligtafleveringen til Det kgl. Bibliotek gjaldt også kort, kobber, stentryk og lignende. Bruun henledte i forbindelse med indsendelsen af sin årsberetning for 1866/67 ministeriets opmærksomhed på de problemer, biblioteket havde med at sikre sig sådant materiale. Ministeriets svar kunne ikke begejstre Bruun. Man fandt ikke tiden moden til at ændre lovgivningen på området, og hvis biblioteket ikke ved gældende regler kunne sikre sig værker, der indeholdt kobberstik, litografier m.m. i komplet stand, måtte biblioteket selv anskaffe sig disse mod betaling.⁵⁴

En nøje kontrol med bogtrykkerne krævede et indgående kendskab til alle nyudgivelser. Her havde Det kgl. Bibliotek et godt sam-

arbejde med boghandler Gad, som månedligt udgav sin *Dansk Bogfortegnelse*. Biblioteket fik lov til at se manuskripterne til bogfortegnelsen inden udgivelsen, og Gad kunne på sin side modtage supplementer til fortegnelserne.⁵⁵

Kontrollen med bogtrykkerne havde en gunstig indflydelse på afleveringen. I årsberetningen for 1867/68 kunne Bruun med glæde konstatere, at kun 2 bogtrykkerier stod i restance, og at tidligere mangler nu var kommet ind. I alt havde biblioteket i 1867/68 fra 113 bogtrykkerier modtaget 103 aviser, 132 tidsskrifter, 1166 bøger og 654 småskrifter (heraf 205 kommunale m.m. og 449 sange og viser). Desuden havde 15 litografer, generalstaben, søkortarkivet og 1 kobbertrykker afleveret i alt 452 kort, tavler, litografier, raderinger m.m.⁵⁶

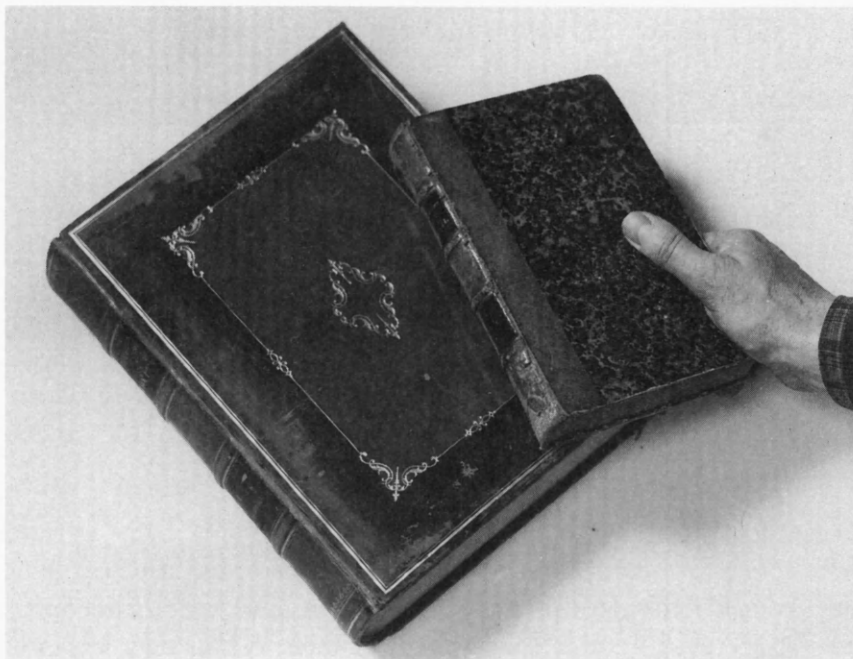
Indkøb af udenlandsk litteratur

Afdelingen for udenlandsk litteratur kunne ikke på samme måde få sine nyanskaffelser ved pligtaflevering, men måtte købe hovedparten af bøgerne. Biblioteket købte både gennem danske og udenlandske boghandlere og havde forbindelse til en række antikvariater i udlandet, ligesom en række værker anskaffedes på bogauktioner.⁵⁷ Chr. Bruun førte selv en protokol, hvori han indførte udenlandsk litteratur, han ønskede anskaffet, eller ukomplette værker og serier, som skulle forsøges kompletterede.⁵⁸ Et enkelt eksempel på Bruuns agtpågivenhed:

»Album Estense er et Værk med Portraiter sluttende sig til Frizzi's Storia di Ferrara; af dette Album mangler Ark 19, det maa forskrives fra Italien. Den fuldstændige Titel er: Album Estense con disegni originali dei rinomati artisti – a corredo della Storia di Ferrara di Antonio Frizzi«. [Rødt x i marginen].

Under krigen i 1864 sørgede Bruun for, at der blev indkøbt en omfattende litteratur om hertugdømmerne og krigen udgivet i udlandet. Bruun var også opmærksom på, at der ikke blev bestilt bøger, som biblioteket havde fået foræret fra udlandet. F.eks. afsagde han sidst på året 1864 abonnementet på en række skrifter, som biblioteket fik sendt fra Institut de France.⁵⁹

Mange af gaverne fra udlandet blev formidlet gennem Udenrigs-

Det kgl. Bibliotek ejer det omfattende værk med Napoleon I's breve i to eksemplarer: det ene i pragtudgave fra det kejserlige trykkeri, det andet i en mere almindelig udgave. Bibliotekets modtagelse af Napoleons breve var ved at skabe storpolitiske problemer i den højspændte krigssituation i 1864. Billedet viser første bind af de to eksemplarer af Napoleons breve. Foto: Det kgl. Bibliotek, 1989.

ministeriet. Det gav ministeriet mulighed for at blande sig i Bruuns dispositioner i en tilsyneladende lille sag, men som havde en i højeste grad storpolitisk undertone. I maj 1864 tilbød prins Napoleon biblioteket et eksemplar af *Correspondance de Napoleon I*, et værk, som var under udgivelse i mange bind. Chr. Bruun afslog i første omgang gaven, da biblioteket allerede havde subskribere på værket, men Udenrigsministeriet lod mundtligt Bruun meddele, at gaven skulle modtages og endda »Med største Fornøjelse«. ⁶⁰ Det var ikke opportunt midt under krigen 1864 at afslå en personlig sendt gave fra en venligsindet magt. Så måtte biblioteket hellere leve med at have Napoleons breve i to eksemplarer!

Realisation af dubletter

Det var ellers ikke bibliotekets ønske at have alt for mange dubletter blandt samlingerne. Netop i 1860'erne lykkedes det Bruun på forskellig vis at slippe af med en del af dem. I december 1864 skrev Bruun til Kultusministeriet, at en stor mængde af dubletter hobede sig op. De var unyttige for biblioteket og skadede ved at tage plads op. Mange af dem stammede fra de store donationer i slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede, men der kom stadig nye til. Man havde tidligere foræret nogle dubletter til Universitetsbiblioteket i Christiania og til bibliotekerne i Reykjavik, Torshavn og Flensborg. I 1861 havde biblioteket fået lov til at sælge en del dubletter ved en auktion i København, men resultatet var pauvert. 615 bind havde kun indbragt 7 rd. 13 sk., mindre end makulaturprisen.

Bruun anmodede nu ministeriet om at få en generel tilladelse til at bytte de værdifulde dubletter med dubletter fra andre biblioteker, navnlig Universitetsbiblioteket i Uppsala, eller med bøger fra antikvarboghandlere. Desuden bad han om lov til at sælge de værdiløse dubletter som makulatur. Ministeriet var positivt indstillet over for begge forslag.⁶¹

Bytteordningen blev imidlertid ikke nogen succes. Det fremgår ikke af bibliotekets journalsager, om der blev ført forhandlinger med Universitetsbiblioteket i Uppsala, men Bruun meddelte i maj 1866 ministeriet, at »Bytning med antiqvariske Boghandlere fordrer altfor meget Arbeide og for megen Tid uden at bringe noget stort Udbytte«. Han var derfor gået i forhandlinger med boghandler T. O. Weigel i Leipzig om at overtage hele dubletsamlingen på én gang, således at biblioteket kunne blive hele denne »Masse af unyttige Bøger qvit«. Betalingen skulle ske i form af bøger. Ministeriet svarede, at Bruun selv kunne afslutte denne handel i henhold til den generelle tilladelse til at afhænde dubletterne, som han tidligere havde fået.⁶²

Året efter bad Kultusministeriet biblioteket undersøge, om der kunne afgives dubletter til Stiftsbiblioteket i Viborg. Bøger opført på en 4 sider lang fortegnelse blev derefter sendt til Viborg.⁶³ På samme måde sendtes samtidig en række dubleteksemplarer til Stiftsbiblioteket i Reykjavik.⁶⁴

Bruuns løsning på dubletproblemet var utvivlsomt til gavn for Det kgl. Bibliotek. Det er udtryk for bagklogskab at sige, at en række af disse bøger kunne have gjort nytte i det i 1902 oprettede Statsbibliotek. I denne forbindelse bør det også noteres, at afhændelsen af dubletterne i 1860erne ikke omfattede pligtafleveringens eksemplar nr. 2. Disse danske dubletter kom til at udgøre en væsentlig part af det nyoprettede Statsbiblioteks bogsamling.

Udlånsproblemer

Statistikken viste som nævnt, at Det kgl. Bibliotek havde et stigende udlån af bøger i 1860erne. Hertil bidrog bl.a. bibliotekets voksende samlinger og den lettere adgang til materialet, som bedre kataloger gav. Udlånet gav også problemer.

Det ene problem var mishandling af bøgerne. Det ville overbibliotekar Bruun ikke tolerere. Og at der ingen standsforskel var, viser to skarpt formulerede breve til professorerne Rasmus Nielsen og J. L. Ussing. Den kendte filosof Rasmus Nielsen havde leveret to bind af kirkehistoriske værker tilbage »fuld af Mærker af de saakaldte Eselører«. Bruun forlangte, at Rasmus Nielsen lod en bogbinder fjerne æselørerne, og advarede bestemt imod lignende behandling af bøgerne i fremtiden.⁶⁵ Ussing satte »temmelig consequent« blyantsmærker i alle de bøger, han lånte fra biblioteket. Bruun forsikrede Ussing om, at der intet var, som mere »bedrøver os Bibliotheksfolk, ja jeg kan gjerne sige irriterer os, end at see nye fra vor Side med Omhu og Kjærlighed behandlede Bøger komme tilbage fra Laaneren maculerede«. Hvis professoren fremturede med disse »afskyelige Blyantsmærker«, kunne han ikke i fremtiden låne bøger i biblioteket.⁶⁶

Det var eksempler som de nævnte, der fik Bruun til at foreslå ministeriet, at overbibliotekaren fik styrket sin ret til at nægte skødesløse lånere adgang til biblioteket. Bestemmelsen om erstatningsansvar over for beskadigede og bortkastede bøger fandt han ikke i alle tilfælde tilstrækkelig.⁶⁷

En del lånere ønskede at benytte materiale fra håndskriftafdelingen uden for biblioteket. En række af disse anmodninger lod Bruun gå videre til Kultusministeriet, og som regel blev tilladelsen givet.

F.eks. fik sognepræst C.J. Brandt lov til at låne et pergamenthåndskrift med en dansk postil fra tiden før Reformationen (GKS 1390, 4°) til Rønnebæk præstegård i 1863. Ansøgningen var støttet af professor Fr. Hammerich på Kirkehistorisk Selskabs vegne.⁶⁸

En del af anmodningerne kom fra udlandet. Også her stillede overbibliotekaren og Kultusministeriet sig liberalt. Selv midt under krigen 1864 kunne den tyske professor W. Mantels i Lübeck få nogle manuskripter til låns i sit hjem. Mantels takkede for velvilligheden ved at beholde manuskripterne i meget lang tid, det sidste kom først tilbage til biblioteket i 1885.⁶⁹ I 1865 fik direktøren for det kgl. bibliotek i Haag lov til at låne 5 inkunabler.⁷⁰ To år senere fik Universitetet i Christiania tilladelse til at låne Snorres Edda til brug for den svensk-norske gesandt. Men dette skete dog ikke uden betænkelighed.⁷¹ Forsendelsen skulle ske i den periode, hvor den normale dampskibsfart mellem København og Christiania var i drift (var lukket om vinteren), og udlånsperioden blev sat temmelig snæver, da manuskriptet blev benyttet af den Arnamagnæanske Kommission til udgiverarbejde. Men selve spørgsmålet, om det var forsvarligt at udlåne et så centralt håndskrift som Snorres Edda, blev ikke drøftet.⁷²

Det var Bruuns indstilling i udlånsager, at håndskriftsamlingen skulle bruges. I årsberetningen for 1871/72 gav han en oversigt over udlånsagerne til udlandet siden 1861, og det var et betragteligt antal, samtidig kunne han opregne en række eksempler på, at benyttelsen af danske og nordiske håndskrifter havde resulteret i trykte kildeudgaver. Overbibliotekaren glædede sig tydeligt over, at bibliotekets mere åbne udlånspolitik bar rige frugter.

Det lykkedes for Bruun i løbet af de første ti år at ændre Det kgl. Bibliotek i mere moderne retning. Udlån og læsesal var blevet lettere at benytte ved den udvidede åbningstid, men endnu vigtigere var det, at der var blevet skabt nogle vigtige indgangsnøgler til de righoldige samlinger. En låner var ikke i samme grad afhængig af det sparsomme personales velvilje til at finde litteratur frem; med den nye katalog over den danske litteratur kunne forskeren selv finde den ønskede bog frem eller måske få ideer til andre hjemlån.

Overbibliotekarens agtpågivenhed over for både den danske og udenlandske accession var til gavn for samtidens lånere, men også senere brugere kan glæde sig over, at Det kgl. Bibliotek ikke har kedelige mangler i 1860ernes litteratur.

I 1860erne lagdes grundlaget for det senere langt større forskningsbibliotek. Hertil krævedes et mere omfattende personale og en helt ny bygning. Især det sidste var Bruun optaget af i resten af sin overbibliotekartid, og han nåede at se bygningen opført, men ikke indviet, inden han døde i 1906. Personalet voldte ham en del kvaler, men det lykkedes ham efterhånden at få antallet af assistenter (bibliotekarer) udvidet (1891: 8).

For Bruun personligt var 1860erne utvivlsomt en hård tid. Problemer med personalet og hans hektiske aktivitet med at få biblioteket til at fungere tog hele hans hverdag. Hertil kom, at han i aftentimerne og om søndagene drev egen forskning og også var optaget af redaktionsvirksomhed med tidsskriftet *Danske Samlinger*. Både i brevene til Branth og til slægtningen provst P. W. Becker⁷³ fortæller Bruun om sin stressende tilværelse. Der er ingen tvivl om, at kimen i disse år blev lagt til Bruuns nervøse lidelse, der til sidst nødte ham til at tage sin afsked som overbibliotekar i 1901.

Chr. Bruuns breve til Jakob Severin Deichmann Branth 1863–66⁷⁴

Kiøbenhavn d. 5 Mai 1863

Kjære Fætter!

Ret megen Tak for dit Program;⁷⁵ det lader jo til at Din Skole gaar sikkert og godt fremad, blot det gik lidt hurtigere; Du har vel seet, at Dagbladet har omtalt Skolen (in parenthesi: jeg holdt mere af at skrive: den private R: – i Tønder, end: Tønders pr. R.)

Men det var ikke derfor, at jeg har taget til Pennen, derimod for at meddele Dig og Sophie, at vi have faaet os en Søn⁷⁶ sidste Nat, en lille Tyksak, som befinder sig meget vel. Charlotte⁷⁷ har det ogsaa

efter Omstændighederne særdeles vel, Gud give det blot maa blive ved saaledes.

Du kan tro, at min ny Bestilling⁷⁸ giver mig meget at bestille, da jeg jo nu skal lede Alting og har den øverste Magt, men den ikke altid er saa ganske let at udøve. Du læste vel Lyngby's Artikel imod mig i Dagbladet;⁷⁹ han troede vistnok, at nu skulde der reise sig en Storm, men det blev kun en lille let Luftning, lidt skarp og bidende, men som øieblikkelig lagde sig. Det kan iøvrigt blive interessant hvis vi begge leve og komme til at virke i vor Stilling i en 20-30 Aar, da at see, hvorledes Dommen vil at lyde, lyder den da saaledes som Lyngby's nu, saa skal jeg selv være den Første til at sige, at her har min Virksomhed været omsonst, og at det havde været bedre om dette Hverv var lagt i en Andens Hænder. Har Lyngby ment, at hans Artikel skulde virke paa mig som en Spore til at tage ordenlig fat, saa vil han maaske ogsaa have naat det, thi jeg kan ikke nægte, at hvor ivrig jeg ogsaa altid har været i Bibliothekets Tjeneste, saa bliver det, hvis man ellers behøver at tage noget Hensyn til det hele Angreb, en Æressag at stræbe at faa Noget udrettet i den Tid jeg vil faa med Bibliothekets Anliggender at gjøre.

Jeg ønsker ofte, at Du boede herovre, thi jeg savner ofte saadan en rigtig god Ven jeg kan tale med rigtig ud af Hjertet, og jeg troer, at vi vare komne saa ud, at vi kunne gjøre det ligeoverfor hinanden. Men –

Forøvrigt lever jeg vel og er kun bedrøvet over, at jeg ingen Tid kan faa til at arbeide paa mine Holbergiana,⁸⁰ men Bibliotheket sluger al min Tid fra Morgen til Aften og til ud paa Natten.

Hils Sophie⁸¹ mangfoldige Gange fra os. Jeg troer, at jeg kan sige med temmelig Sikkerhed, at jeg ikke kommer til Tønder iaar.

Levvel, din hengivne
Chr. Bruun

Kiøbenhavn den 6 December 1863

Kjære Fætter!

Du kunde vel have ventet, at jeg noget oftere i den senere Tid havde skrevet til Dig under de bevægede Tider vi have oplevet, thi det er jo rimeligt, at man i Tønder som saa mange andre Steder i Slesvig længes efter at høre fra Kiøbenhavn for at vide lidt Besked om hvordan Sagerne staaer. Jeg har imidlertid staaet saa temmelig udenfor det Hele, arbeidet paa Bibliotheket og arbeidet hjemme, saa at jeg ikke har vidst Andet end hvad jeg læste mig til i Bladene. Men det er jo umuligt andet end at blive noget paavirket af hvad der sker, ikke saa meget herhjemme, som udenfor vort Fædreland. Alt gaar stille til i Kiøbenhavn, man ser mange Soldater, man hører: nu er der reist nogle ad Jernbanen, nu nogle med Dampskib, men hvem, hvormange, hvorhen; det ved Ingen; der arbeides fra Morgen til Aften i Krigsministeriet, men man hører Intet om hvad der sker, kun ved man, at Resultatet skal være, at mod Slutningen af denne Uge vor Hær, henimod 50 000 M. er slagfærdig samlet i Holsten og Slesvig. Forøvrig er Meningerne meget forskellige, – men Meningerne gjælder rigtignok ad Wandsbek til –, Formodningen om Fred er lige saa stor som Formodningen om Krig, men bliver der Fred antager man det for ikke være umuligt, at der idetmindste vil blive skaaret et godt Stykke af Grundloven. –

Men Tydskland! og den tydske Presse, jeg synes det er umuligt andet end at man maa nære den dybeste Foragt for den tydske Presse, har det være[t] galt med den før, saa er det da nu saa galt som det kan blive, det er jo en eneste stor Løgn fra først til sidst, det er mig utroligt, at sadanne Ting kan bydes og læres som dem der opvartes med om de Danske, vi maa jo være værre end de vildeste Kannibaler. Selv om Tydskerne bleve slagne i mange Slag tror jeg ikke man vil kunne prygle Galskaben ud af dem og en lille Smule Rimelighed ind i dem.

Stemningen her hjemme synes mig i det Hele at være god, det er jo trøstende at man har en god, ren Sag at stride for, og jeg tror, at det staaer klart for Alle, at det er en alvorlig og afgjørende Kamp som forestaar; Modstand vil der blive mødt og det en dygtig Modstand,

hvis Tydskerne virkelig gjøre Alvor af hvad de skraale om. Kun en Ting er man misfornøiet med og det er med Bondevennernes Optræden; det forekommer mig, at man hensigtsmæssigt kunde sende Formændene for deres Selskab til Anholt eller et andet lignende ensomt Sted, thi deres Handlinger ere uberegnelige og de kunne maaske volde vort Fædreland megen Fortræd (se Fædrelandet for Løverd. d. 5 Decemb.)

Det bliver næppe nogen rolig Jul, Du og Sophie ville faa i Tønder dette Aar, foreløbig vil jeg ønske, at den Festdag som forestaar for Dig maa blive Indledning til et Aar som for dit og din Hustrus Vedkommende maa være glædeligt og velsignerrigt; jeg vilde ønske, at medens det begynder under Spænding og Ængstelse, det maa ende med Fred og Ro, foruden og forinden.

Jeg er bange for, at jeg kommer bagefter med min Underretning om din Bog⁸² – maaske den er overflødig. Hegel mente, at enten burde Du sælge din Forlægger Bogen for en vis Sum f.Ex. 20 Rdl. Arket, eller ogsaa skulde han lade trykke et vist Antal Exemplarer f.Ex. 500, og give bestemte (15, 20) Procenter for hvert Hundrede der solgtes. Hvorledes gaar det med dette Arbeide, er det blevet færdigt eller har Du udsat det? –

Jeg har et lille litterairt Arbeide for, som jeg tænker udkommer ved Nytaarstide, det er nogle hidtil ukjendte Smædedigte fra Reformationstiden og lidt andet Pilleri.⁸³

Vi leve Gud være lovet vel herhjemme, de smaa voxer⁸⁴ og gaa fremad, vi have naturligvis megen Glæde af dem.

Hils Sophie mangfoldige Gange fra Charlotte og mig, og lev vel.

din hengivne
Chr. Bruun

Kjøbenhavn den 19de Februar 1864

Kjære Fætter!

Strax da jeg læste om Spectaclerne i Tønder⁸⁵ ønskede jeg naturligvis i Tankerne at faa at vide, hvorledes Du og Sophie havde det. Skrive til Dig antog jeg ikke kunne nytte Noget ligestrax, da Brevet næppe

vilde komme til Bestemmelsessted, og du maaske allerede havde maattet forlade dit Hjem. Jeg skrev et Par Dage efter til din Svigerfader,⁸⁶ for mulig gjennem [ham] at faa Noget at vide, men af hans Brev saa jeg, at vi sad ens i det. Saameget mere glædede det mig imorges at faa Brev fra Dig, saa jeg da nu veed, at du og Sophie ere ilive og paa Eders Post. Jeg havde nu nok en lille Anelse om, at Du ikke faldt omkuld ved det første Pust og den har jeg da faaet bekræftet. Iformiddags havde jeg Besøg paa Bibliotheket af din Svigerfader, han vilde fortælle mig, at nu var der kommet Brev fra Tønder, men det vidste jeg om selv; han var forøvrig herinde i Anledning af den gamle Greves Jordefærd,⁸⁷ han havde meget travlt og mente, at han først engang i næste Uge kunde faa skrevet til Eder.

Ja saadanne Tider; du mener rigtignok, der kommer bedre Tider; efter Regn kommer der jo Solskin, men Udsigterne ere noget tynde; det gjælder for os navnlig tænker jeg mig at kunne holde ud, indtil der gaar Hul paa Bylden et andet Sted; Det skulde specielt glæde mig, dersom Constellationerne kunde arte sig saaledes, at Englænderne kunde faa nogle ordenlige Prygl, idetmindste Times et consortes, thi det er dog noget af det laveste, usleste Pak, der er til. En Ulykke for os er den Unighed som er iblandt os selv, man mærker Intet til Aanden fra 1848; de reactionaire, som, tror jeg, gjerne gaa ind paa Schleswig-Holstein, naar der blot kan være noget Holstein med, længes blot efter Øieblikket, da de kunne styrte frem for at gribe Tøilerne, med Bluhme i Spidsen, og ham siger man holder Kongen mest af at høre paa og at raadføre sig med, naar han er uvis og vaklende.⁸⁸ Det lover godt.

I den sidste Uge, hvor der har været saa megen Bevægelse her i Byen har jeg forøvrig holdt mig hjemme, da jeg ikke har været vel, jeg er forkjølet og dertil slog sig jeg tror noget Rheumatisme, som ikke ganske har forladt mig. Stemningen er nu bedre, men det var jo et stærkt Slag; vi havde skraalet saameget om det Dannevirke, og vare ikke lidt indbildske deraf tror jeg, derfor ramte Slaget saameget haardere.

Ernst skal være rekrut i næste Maaned, jeg antager imidlertid, at Fader stiller for ham.⁸⁹ Af Aviserne vil Du ellers kun[ne se] hvordan

Teologen og naturvidenskabsmanden Jakob Severin Deichmann Branth, 1831-1917. Foto i privateje.

Stemningen er herhjemme, den er ikke enig, det har du vel allerede iagttaget, selv ikke Dannevirkebegivenheden kan skabe Enighed.

Kan Du, da lad mig engang imellem høre et Quæk fra dig, du skal nok faa Gjengjæld. Bliver du nødt til at gaa fra det, veed du, hvor jeg boer, Alt skal staa dig og Sophie aabent, hvad jeg kan hjælpe med.

Med hilsen fra Charlotte til Sophie

din hengivne
Chr. Bruun

Kjøbenhavn d. 11 November 1864

Kjære Jacob.

Det lader ikke til at Du vil faa megen Glæde af din Afhandling; den ligger nu igien hos mig. Igaar sendte Lütken den tilbage til mig med det Brev, som følger hermed, selve Afhandlingen beholder jeg indtil videre, men Du vil vel helst have den over til Dig? Tænker Du ikke paa at omarbeide den?⁹⁰

Freden⁹¹ er da nu kommet, idag er den formodenlig bleven vedtaget i Landstinget; hvad saa? man troer her stadig paa Personalunionen, skjønt man intet sikkert Tegn har paa den og man i Almindelighed frygter den. Man taler meget om, at Napoleon og Bismarck har villet dele Slesvig efter Nationaliteterne, men at det udvidede Danmark skulde gaa sammen med Norge og Sverrig; Kongen af Preussen vil imidlertid – saa siges der – ingen flere Underhandlinger vide af at sige.

Igaar var jeg paa Forhaabningsholm og var nær kommet i Uenighed med Fader⁹² om Personalunionen; jeg gjorde nemlig gjældende, at naar man ikke vilde tilstede et skandinavisk tredelt Rige, naar man ikke vilde lade hele Danmark gaa ind i det tydske Forbund, og naar man maatte indrømme, at et Danmark til Kongeaen vilde være et Rige uden Betydning og et Rige, som navnlig med dets vigtige geographiske Beliggenhed, ikke vilde være istand til nogensinde at værge sig, – og der dog skal være et Danmark, saa er der ingen anden Udvei end at gaa ind paa Personalunionen. Det forekommer mig nu, at finder alle de nævnte Forudsætninger Sted og er der ingen Udsigt til, at de snart ville blive forandrede, saa maa man med Personalunionen som Udgangspunkt arbeide helt paa ny. For mig staaer det da som Noget der kan blive meget farligt, men som ogsaa kan løbe hen uden Fare, det kommer kun an paa, om vi kunne tilveiebringe Enighed herhjemme og navnlig opretholde den fri Forfatning, selv om den i enkelte Retninger – navnlig f.Ex. ved Valgloven til Landstinget modificeres noget; Holstenerne og de tydske og tydsksindede Slesvigere have jo nu opnaaet hvad de have arbeidet paa saalænge, men ved en Personalunion have de dog ikke opnaaet den fulde selvstændige Uafhængighed, de vilde *maaske* herefter

kunne arbeide paa en fredeligere Maade ligeoverfor Danmark, især naar friere Institutioner efterhaanden kunne komme frem iblandt dem. Maaskee ogsaa de danske Slesvigeres Sag kan sikkert bedst, naar Kongen af Danmark vedbliver at være deres Styrer. Du seer, at jeg forudsætter Meget, vistnok altfor Meget; min vigtigste Forudsætning er vor frie Forfatning; men jeg synes, at naar der ingen anden Mulighed er for et Danmark end en Personalunion med Slesvig og Holsten, saa er det feil, naar Personalunionen er declareret, ikke at fremme og arbeide for vort Fædrelands Vel under en saadan ny Ordning; – forstaa mig vel, jeg siger ikke, at vi skulle gribe efter denne Ordning, vi skulle tvertimod stræbe efter en bedre end den, men naar den er *uundgaaelig*, bør man ikke gaa den imøde med altfor stor Forbittrelse, saa blive blot Ulykkerne ved. En Ting er der imidlertid, som jeg Intet veed om, og som kan gjøre mig meget betænkelig, det er en saadan ny uneret Stats Forhold til Tydskland.

Naar Du engang skriver, lad mig saa høre, hvad Du mener om alt det jeg her har sagt. Vi leve vel, – Collette har for en Uges Tid siden været noget syg for Tænder – jeg haaber at Sophie og Du ogsaa have det saa godt, som man under nærværende Omstændigheder baade paa den ene og den anden Maade – kan have det.

Med hilsen til Alle
din hengivne
Chr. Bruun

Kjøbenhavn d. 1 Januar 1865

Kjære Jacob!

Du erindrer vist at det er en gammel Skik at jeg altid kommer bagefter med mine Ønsker i Anledning af din Fødselsdag,⁹³ derfor er Du vel heller ikke iaar bleven forundret over intet Brev at faa fra mig i rette Tid. Imidlertid kan jeg nu slaa to Fluer med et Smæk og paa engang bringe Dig min Lykønskning i Anledning af det ny Aar Du begyndte for nogle Uger siden og af det ny Aar vi Alle begynde idag; jeg kan ikke ønske Dig Noget bedre, end at begge disse Aar

maa bringe Dig nogen Erstatning for hvad det sidst forløbne har berøvet Dig, selv om Erstatningen ikke bliver fuldstændig er Lidet bedre end Intet. Kniber det stærkt for Dig og Du vil herover igjen, er det jo ikke umuligt, at vi kunne hjælpe Lidt paa Eder ligesom forrige Aar.

Dine Rentepenge hævede jeg igaar, Summen er 90 Rdlr., som jeg altså bevarer indtil nærmere Ordre. Jeg har modtaget 1ste Hefte af andet Bind af Helvegs danske Kirkehistorie før Reformationen,⁹⁴ vil Du have det over? der er ligeledes udkommet 3die Bind af E. Fries's Botaniska Utflygter,⁹⁵ hvilket jeg blot gjør Dig opmærksom paa, for det Tilfælde at Du ønskede det, Du har vist de to første.

Politiken hviler i denne Tid, men om et Par Dage vil det bryde løs i Rigsraadet, Bondevennerne ville gjøre den yderste Modstand imod det ny Grundlovsudkast, og Forhandlingerne ville næppe blive førte til Ende uden Opløsning formodenlig af begge Thing; det beroer paa, om det saakaldte national-liberale Parti vil gaa med eller imod Bondevennerne, rimeligvis vil der ske en Spaltning, men Resultatet bliver uden Tvivl i et hvert Tilfælde, at Regjeringen ikke faar den nødvendige Majoritet.

Det vil vist interessere Dig at erfare, at der herovre fra bliver sørget saaledes for Appel,⁹⁶ at han kan leve i Slesvig og virke for Opretholdelsen af Danskheden; der er samlet sammen til at kjøbe ham et Hus paa Landet med nogen Jord til og aarlig vil han faa 400 Rdlr., alt bliver sendt ham i al Hemmelighed, ligesom ogsaa danske Bøger til Uddeling, iøvrigt er det overladt til ham selv, hvorledes han vil virke; jeg yder ham 5 Rdlr. – Vexllær H. P. Hansen, Borgermester Gammeltoft og Captain Brygger Jacobsen⁹⁷ have sat sig i Spidsen for en Indsamling for at understøtte alle danske Skoler rundt omkring i Slesvig, navnlig vel i de større Byer, som Flensborg; intet Bidrag maa være under 20 Rdlr. aarlig tror jeg, og Indsamlingen gaar nok godt fremad. Der gjøres Alt for at komme *Nordslesvigerne* til Hjælp, men underligt nok, det udgaar Alt fra Middelstanden, ikke en eneste vides at udgaa fra de høiere Kredse.

Det har gjort mig noget ondt at høre, at Onkel⁹⁸ er Medlem af Augustforeningen, skjøndt det ikke kan undre mig, da han jo aldrig har været nogen Frihedsmand; men jeg synes, at en besindig Mand

som han maa kunde see, hvormeget Løgn der er i hvad Augustforeningen kommer frem med og snarere lade sig bevæge til ikke at gaa ind som Medlem end til [at] gjøre dette Skridt.

Ja nu venter jeg Dine Ordre og beder Dig hilse Sophie, Onkel og Tante samt Alle paa Ormholt,⁹⁹ naar Du om kort Tid kommer dertil.

Venligst
din
Chr. Bruun

Kjøbenhavn d. 30 December 1865

Kjære Fætter!

Det er ikke iaar første Gang, at jeg har været saa forsømmelig at lade høre fra mig ved din Fødselsdag, saa jeg haaber, at Du ikke tager det altfor meget ilde op ingen Lykønskning at have faaet fra mig. Jeg vil nu slaa den sammen med Ønsket om et glædeligt Nytaar og om at det maa bringe Dig og Sophie det I mest trænge til nemlig Noget at leve af. Forleden saa jeg Navnet Branth nævnet i Forbindelse med Folkeforeningen i Randers og Foredrag om Slesvig, og jeg tænkte da strax at denne Branth maatte være Dig. Derimod savnede jeg Dit Navn i Forbindelse med Efterretningen om den vigtige Begivenhed, som uden Tvivl har vakt umaadelig Opsigt i Viborg og Omegn, at der var kommet Trichiner til Viborg, thi jeg antog strax, at Du var den Lykkelige som havde gjort Opfindelsen og jeg forestillede mig strax, hvorledes Viborgs 3 Politibetjente – flere er der vel ikke – havde Vanskelighed med at holde Orden og Styr paa Folk, som i stor Mængde var samlet udenfor din Bolig – eller Trichincontoiret – for at se Vidunderet gennem dit Mikroskop¹⁰⁰ – Den Fyr maa vel have givet godt af sig.

Hvad Kirkehistorisk Samfund angaar, da skylder Du mig vist kun 1 Rdlr. for det Hefte af Helveg, som Sophie havde over med til Dig, det kan jo vente til bedre Tider med den Daler. Jeg er rigtignok selv gaaet ind i Samfundet og faar saaledes flere af Tingene to Gange, men det ene Sæt kan jeg vel nok engang ved Leilighed faa solgt. ...

Paa Bibliotheket gaar det som sædvanligt mindre godt, hvilket jo ikke godt kan være anderledes, naar en yngre, som maaske er lidt ivrig i Tjenesten skal regjere over disse gamle Snegle; naturligvis fremkalder det nogen Pirrelighed hos mig og disse Snegle betragte mig som en grov Stud og tillægge mig Skylden for at Forholdet er mindre godt. Men tænk dig blot at skulle arbeide daglig sammen med Mænd som den næsten idiotiske Olding Moldenhauer, den tvære Thorson, den stortalende Barfod, den uvidende og upaalidelige Brosbøll,¹⁰¹ – og saa at være deres Overhoved, at skulle have en Mening om deres Arbeide og Færden i Bibliothekets Tjeneste og saa at vove at udtale den ligefrem, saa kan Du vel forestille Dig, at alt det umulig kan gaa rolig af. Skjøndt det tilvisse er en meget ubehagelig Situation, gjør jeg mig dog Umage for at det kan Alt gaa saa roligt som muligt, har jeg i den unge Alder faaet den høie Stilling, saa maa jeg ogsaa med Taalmodighed bære de Besværligheder og Ulemper, som følge med.

Du ved, at vi ere ifærd med at forfatte et Catalog over vor danske Literatur paa Bibliotheket,¹⁰² der møder jo meget ofte Vanskeligheder, saaledes for Exempel med Søren Kjerkegaard; under hvilken Rubrik skal man sætte hans Skrifter? Jeg bruger undertiden Skat Rørdam¹⁰³ til Consulent, og han mener, at i Henhold til K.'s egen Betragtning maa alle hans Skrifter staa sammen, baade de religieuse og de æsthetiske – (cfr. K.'s Min Forfattervirksomhed)¹⁰⁴ og han mener fremdeles, at han maa opføres i den Afdeling, som har til Overskrift: »Skrifter af Sværmere og Andre, som ere traadte op imod den bestaaende Kirke«. Hvad synes Du derom? For Mange vil det ganske vist tage sig besynderligt ud, at Enten. Eller, Stadier paa Livets Vei opføres som Skrifter af en religiøs Sværmer, men det er vistnok correct, at følge det Vink, som Kjerkegaard selv har givet.

...

Nu en venlig Hilsen fra Charlotte til Sophie og jeg vil slutte med det Ønske, at det ny Aar maa bringe Eder det bedste i kunne ønske Eder.

...

Venligst din hengivne
Chr. Bruun

*Christian Bruun,
1831-1906, leder af
Det kgl. Bibliotek
1862-1901. Fotogra-
feret 30-40 år gam-
mel hos Peter
Chr. Koch, der havde
atelier på Vesterbro
1860-73. Privateje.*

Kjøbenhavn d. 2 September 1866

Kjære Jacob!

Hvad jeg her vil fortælle Dig, har jeg egentlig ikke Lov at meddele, men jeg kan nu ikke dy mig og jeg kan vel i nogle Dage stole paa din Taushed. Mulig Du veed hvad Du nu vil faa at læse, saa gjør det jo Intet til Sagen, hvad jeg skriver. Sagen er altsaa, at din Udnævnelse til Catechetembedet i Skjelskør kan ventes hver Dag; Forestillingen er inde hos Kongen.¹⁰⁵ Min Kilde er aldeles paalidelig. Nu faae vi at see, om der denne Gang vil komme Sladder ud af det.

Jeg har formelig maattet give Audients i den sidste Uges Tid i Anledning af den ledige Plads ved Bibliotheket,¹⁰⁶ men nu er Tiden for Indsendelsen af Ansøgninger udløben og i Aften skulde jeg til at skrive min Indstilling. Den Lykkelige bliver vistnok en Nic. Jakobsen, Cand. theol. med Laud fra 1862. Han har gjort gode Examina, har udmærkede Anbefalinger fra de Skoler, i hvilke han har været Lærer, er Lieutenant i Krigsreserven; han meldte sig i Februar 1863 til Skolen, bestod Prøven som Nr. 1 af nogle og firs, deltog i Krigen og kan forevise Vidnesbyrd fra sin Major og Oberst, som fremhæve ham som en af Regimentets brugbareste Officerer og give ham al den Ros, et Menneske kan forlange. Det er ham der er Forfatter til Artiklen i sidste Hefte af dsk. Maanedskrift om Drik i Danmark i det 16 og 17de Aarh.,¹⁰⁷ der i alt Fald vidner om et grundigt og omfattende Studium. Efter alt hvad jeg har erfaret om ham nærer jeg det Haab, at han vil blive en dygtig, flink og elskværdig Medhjælper. Han er en Skolelærer Søn fra Kjerteminde, født 1837, Student 1856.

Vi leve vel herhjemme, jeg haaber at baade du og Sophie gjøre det Samme. Det er sandt, dersom du bliver udnævnt, vil din Ordination finde Sted meget kort efter, saa at Du vil faa meget travlt.

Med Hilsen
din hengivne
Christian Bruun

Kjøbenhavn den 5 December 1866

Kjære Fætter

...

Mit Arbeide skrider frem i forskjellige Retninger; det er maaske en Feil af mig af have flere Jern i Ilden paa engang, men jo mere jeg har at bestille, jo bedre befinder jeg mig. Nylig har jeg udgivet det andet Hefte af Aarsberetningerne fra Bibliotheket,¹⁰⁸ det har kostet meget Arbeide, megen Tid, og det indbringer Intet, det volder snarere Udgifter.

Concurencen¹⁰⁹ er nu endt og Henrik Scharling bleven den lykkelige. Naturligvis vil der hæve sig et Ramaskrig; igaar hørte jeg en sige, naa! det er da gaaet til med Lodder! NB. han havde ikke læst de skriftlige Arbejder, ikke hørt Prøveforelæsningen, men vilde dog bedømme Udfaldet. Saaledes gaar det vist nok mangfoldige, Scharling har Strømmen imod sig og vil faa meget at stride imod; jeg selv holder ikke videre af ham, mens selv hans Concurenter indrømme, at han er en talentfuld og dygtig Mand og jeg vil ønske han i Tidens Løb maa kunne udfylde sin Plads. Nogle af hans Modstandere ville aldrig komme til Forlig med ham, thi de Standpunkter de staae paa kunne ikke forliges.

Festen for Clausen¹¹⁰ var meget smuk, jeg deltog i den; der er nok dem, som mene at der egentlig ingen Anledning var til at afholde den, men Clausen fortjener nok at hans Medborgere hædre ham paa den Maade som Tiden fordrer og saa vidt jeg ved, har tidligere kun Studenterforeningen hædret ham paa en mere fremragende Maade.

...

Med Hilsen fra Charlotte til
Sophie
venligst
Chr. Bruun

FORKORTELSER

CB: Chr. Bruun

DB: Jakob Severin Deichmann Branth

KB: Det kgl. Bibliotek

NKS: Ny kgl. Samling

NOTER

1. Palle Birkelund: Jørgen Andresen Bølling 1792-1862 (Fund og Forskning 1956 s. 7-36); H. O. Lange og C. Nyrop i Bogvennen 1904-06.
2. Ansættelsessagen findes i RA. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag F366/1862.
3. Chr. Bruun: Det store kongelige Bibliothek og Universitetsbibliotheket. Nogle Bemærkninger. Kbh. 1860 [26 sider].
4. NKS 3681, 4°.
5. I KB's håndskriftsamling findes breve fra Bruun til en række brevmottagere, men i de fleste tilfælde kun et enkelt eller nogle få breve. Fra DB er bevaret i alt 40 breve, der omfatter perioden 1865-70 og 1872-91. Brevene før 1865 og efter 1891 må anses for tabte.
6. Om DB se generelt Erik Nørr: Mellem Otto og Jakob. 61 års brevveksling mellem Gyllingpræsten Otto Møller og præsten og naturvidenskabsmanden Jakob Severin Deichmann Branth. I-II. Kbh. 1986.
7. Albert Fabritius: Det kongelige Bibliotheks Embedsmænd og Funktionærer 1653-1943. Kbh. 1953. Udover de nævnte var der ved biblioteket ansat en fyrbøder og et bud.
8. K. J. Lyngby: C. Bruuns Udnævnelse til Bibliothekar ved det Store kgl. Bibliothek (Dagbladet 9/4 1863).
9. CB: Erindringer fra Det gamle kongelige Bibliothek. Kbh. 1906 s. 14-16. Jfr. også sønnen H. C. Bruuns utrykte manuskript: Christian Walther Bruun 1831-1906. Overbibliotekar. Levnedsskildring. (NKS 2763 Fol.)
10. Dansk Biografisk Leksikon. 3. udg. bd. 9 (1981) s. 236-37.
11. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag F653/1862.
12. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag K522/1866. Alle ansøgningerne findes i KB's arkiv. Nyere Rk. Journalsag 276/1866. Blandt ansøgerne var den senere socialistfører Louis Pio.
13. CB: Erindringer (1906) s. 17-18.
14. CB til DB 7/12 1885. Om Brosbølls eget syn på sin tid ved Det kgl. Bibl. se I Samliv med Carit Etlar. Fortalt af Augusta Carit Etlar. Kbh. 1924 s. 148-50.
15. Bøllings rundskr. 6/12 1861 påført medarbejdernes svar (KB's arkiv. C: Chr. Bruuns Indstillinger om Embedsbesættelser, Udnævnelser etc.).
16. KB. Barfods privatarkiv. NKS 4652, 4° I 1.
17. Barfod til CB 3/1 1864 (NKS 3681, 4° kapsel 2 hæfte 10).
18. NKS 4652, 4° I 1.
19. CB 28/12 1865 til Barfod (smst.).
20. Barfod 29/12 1865 til CB (NKS 3681, 4°).
21. CB 2/12 1866 til provst P. W. Becker (NKS 2367, 4°).
22. Brosbøll 22/3 1864 og 8/4 1864 til CB (NKS 3681, 4°); Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H219/1864. Jfr. Carit Etlar: Krigsbilleder. Kbh. 1865.
23. Se nedenfor s. 122-23.

24. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H326/1864.
25. Smst. H205/1864.
26. Brosbøll 15/3 1864 til CB (NKS 3681, 4°).
27. Brosbøll 22/3 1864 til CB.
28. Brosbøll 8/4 1864 til CB.
29. Se nedenfor s. 118-19.
30. KB's arkiv. H 2. Flytningen 1862. Dagbog og regnskab.
31. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag G500/1863 og H458/1864; C. Bruun (udg.): Aarsberetninger og Meddelelser fra det Store kongelige Bibliothek. I-II. Kbh. 1870-75 (årsberetninger 1864/65-1871/72).
32. Forøgelsen fremkommer ved at sammenligne tallene for 1862-65 med tallene for 1869-72.
33. Jfr. CB's oplysning i årsberetningen for 1870/71.
34. CB til Kultusmin. 8/1 1864. Bemærkninger til et forslag om et nyt reglement for KB. (Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H17/1864).
35. Se fortrykket til Finansudvalgets betænkning for 1865/66 §10 pkt. 4 i Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H817/1864.
36. CB til Kultusmin. 31/10 1864 (H817/1864).
37. CB i Aarsberetning 1883/84; Harald Ilsøe i Medd. fra Rigsbibliotekaren 1984 Nr. 3 side 13-24; Erik Nørr i Magasin 4. årg. nr. 1 (1989), s. 47.
38. Bruuns argumenter var så overbevisende, at Finansudvalgets endelige betænkning intet indeholdt om aftenåbningen (Rigsdagstidende 1864/65 Tillæg B sp. 143-44).
39. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag O239/1870.
40. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag G500/1863 (årsberetn. 1/1 1862-31/3 1863); H458/1864 (årsberetn. 1/4 1863-31/3 1864).
41. CB: Det danske Katalog i det Store kongelige Bibliothek. Kbh. 1875. Bruun kaldte selv det renskrevne seddelkartotek for »Kataloget«. I dag anvender Det kgl. Bibliotek betegnelsen »Katalogen«.
42. D. G. Monrad 24/6 1863 til CB (KB's arkiv. Nyere Rk. Journalsag 136/1863).
43. Bruuns plan indsendtes til Kultusmin. sammen med budgetforslaget for 1864/65. Planen er trykt i Rigsdagstidende 1863/64 Tillæg B sp. 125ff.
44. CB: Det danske Katalog (1875) s. 55-56.
45. CB's fortale i Bibliotheca Danica Bd. I s. V-X. Om værkets tilblivelse jfr. KB's arkiv. A11. Skrivelser vedr. »Bibliotheca Danica«.
46. Aarsberetninger og Meddelelser I s. XLVI og II s. LVIII.
47. Smst. I s. XV-XVI.
48. Om pligtafleveringens historie se H. Ehrencron-Müller i Dansk Bogtrykker-Tidende 1902 sp. 156-87, 194-99 (findes også som særtryk).
49. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag F485/1862.
50. Smst. F1038/1862.
51. Smst. G14/1863 og Indenrigsmin. 1. dep. Journalsag Q1040/1863.

52. KB's arkiv. Journal og Journalsager. Nyere Række 66/1862, 93/1862, 285/1867, 304/1867. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H510/1864 (sagen indeholder en række indberetninger fra CB 1864-67).
53. Kultusmin. 3 Kt. Journalsag H510/1864 og KB's arkiv. Journalsag 285/1867.
54. Kultusmin. P. C. Kierkegaard 29/10 1867 til CB (KB's arkiv. Nyere Rk. Journalsag 328/1867).
55. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag G500/1863.
56. Aarsberetninger og Meddelelser I s. XLIII-XLIV.
57. Jfr. CB's redegørelse herfor i årsberetningerne. Generelt om indkøbspolitikken se Aarsberetninger og Meddelelser I s. VII-VIII.
58. KB's arkiv. F.88 Udenlandsk litteratur 1863-87.
59. Smst.
60. Udenrigsmin. 9/5 1864 til CB med prins Napoleons brev (KB's arkiv. Journalsag 170/1864). CB's første svar og Udenrigsmin.'s mundtlige meddelelse fremgår af KB's journal.
61. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H957/1864.
62. Smst. K400/1866.
63. KB's arkiv. Journalsag 316/1867 og 394+394b/1868.
64. Smst. 375/1868.
65. CB til Rasmus Nielsen 10/3 1864 (KB's arkiv. Kopibog over ind- og udgåede sager i årene 1862-65).
66. CB til J. L. Ussing 10/3 1864 (smst.).
67. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H17/1864.
68. KB's arkiv. Journal 107/1863, 112/1863; Kultusmin. 3. Kt. Journalsag 224/1863.
69. KB's arkiv. Journal 184 og 187/1864 + randbemærkning. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag H749/1864.
70. KB's arkiv. Journal 213/1865.
71. KB's arkiv. Journal 321 og 322/1867.
72. Kultusmin. 3. Kt. Journalsag K165/1866.
73. NKS 2367, 4°.
74. Følgende breve fra CB til DB er ikke medtaget her: 11/1 1865, 24/4 1865, 12/5 1866 og 9/9 1866.
75. Meddelelser om Tønders private Realskole i April 1863. Udg. af J. S. Deichmann Branth. Møgeltønder 1863.
76. Hans Christian Sophus Bruun (født 5/5 1863). Han blev senere byfoged og borgmester i Ribe og dommer over Hellum-Hindsted Herreder. Om Bruuns familie se H. C. Bruun: Stamtavle over Jens Berthelsen Bruun's Efterkommere. 1935 (se især s. 13-16).
77. Charlotte Justiniane Bruun (1833-92), Deichmann Branth's kusine, blev gift med CB 1859.
78. Som leder af Det kgl. Bibliotek.

79. K. J. Lyngby: C. Bruuns Udnævnelse til Bibliothekar ved det Store kgl. Bibliothek (Dagbladet 9/4 1863).
80. CB udgav i 1862 Ludvig Holbergs Peder Paars. Et Afsnit af en Holberg-Bibliographi.
81. Deichmann Branth's første hustru Sophie Fanny Conradine, født Dumreicher (1839-87).
82. Den omtalte bog må være DB: Naturlære og lidt Kemi, til Brug ved Undervisning. 1. udgave udkom i Tønder 1866 (Drøhse). Lærebogen udkom i alt i 8 udgaver (den seneste i 1905).
83. CB: Viser fra Reformationstiden. Kbh. 1864.
84. CB havde i 1863 to små børn: Collette Marie (f. 24/12 1861) og Hans Christian Sophus (f. 5/5 1863).
85. Se f.eks. Dagbladet 12/2 1864 (Slesvigholstenerne i Tønder).
86. Frederik August Dumreicher, forvalter ved Bregentved Gods.
87. A. W. Moltke, lensgreve Bregentved, premierminister 1848-52, død 15/2 1864 i Kbh.
88. Den konservative C. A. Bluhme overtog regeringsmagten den 11/7 1864.
89. Ernst Ludvig Bruun (1838-85), broder til CB, senere ejer af gården Carlsro i Rødovre sogn. Ifølge Lov 12/2 1849 om alm. værnepligt §26 var det muligt at slippe for værnepligten ved at lade en anden stille i stedet. Ordningen afskaffedes ved Lov 6/7 1867 om hærens ordning §7.
90. Chr. Lütken var redaktør af Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaben. Ifølge Lütkens brev 9/1 1864 til DB ville tidsskriftet ikke optage hans afhandling: »De enkelte Nationers Bidrag til Naturvidenskabens Udvikling«, da den præget af hans personlige oplevelser i 1864 indeholdt en stærk nedvurdering af tysk naturvidenskab. Afhandlingen blev senere trykt i Samfundet. Et Maanedsskrift. Udg. af Fr. Krebs. Kbh. 1867 3. hæfte s. 203-29.
91. Freden i Wien 30/10 1864 blev kundgjort 16/11 1864 (se Love og Anordninger 1864 s. 302ff.).
92. CB's fader Carl Friederich Bruun (1796-1892), kaptajn i artilleriet, ejede Forhaabningsholm 1837-71; jfr. P. I. Liebe og E. Borgstrøm: Biografiske oplysninger om faste artilleriofficerer af linien 1764-1889. I. Kbh. 1978 s. 133-35.
93. DB var født 7/12 1831.
94. Ludvig N. Helveg: Den danske Kirkes Historie til Reformationen. Udg. af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. Anden Deel. Kbh. 1870 (bindet udkom i hæfter 1864-70).
95. Elias Fries: Botaniska utflygter. En samling af strödda tillfällighetskrifter. I-III. Stockholm 1852-64.
96. Cornelius Appel (1821-1901) var indtil 1864 lærer i Tønder og blev efter krigen højskoleforstander i Rødding.
97. Hans Peter Hansen (1802-80), veksellerer. C. Gammeltoft (1818-73), borgmester Magistratens 2. afd. Carl Jacobsen (1842-1914), brygger.

98. Provst Rasmus S. Deichmann, Ferslev (1798-1879).
99. CB's hustru stammede fra herregården Ormholt i Hjørring Amt.
100. Medens DB opholdt sig i Viborg, fik han som ejer af et mikroskop til opgave at deltage i kontrollen af dyr. DB omtaler i et brev til CB 21/1 1866 en trikinundersøgelse af et svin. Mikroskopet findes stadig i familiens eje (Erik Nørr: *Mellem Otto og Jakob*. I, tavle 7 s. 32/33).
101. Jfr. ovenfor s. 92-98.
102. Jfr. herom CB: *Det danske Katalog i det Store kongelige Bibliothek*. Kbh. 1875.
103. Thomas Skat Rørdam (1832-1909), senere Sjællands biskop.
104. S. Kierkegaard: *Om min Forfattervirksomhed*. Kbh. 1851.
105. Kgl. Resol. 5/9 1866 (Kultusmin. 2. Kt. Forestillinger 140/1866), ansættelses-sagen findes i 2. Kt. Journalsag 752/1866.
106. Jfr. ovenfor note 12.
107. Nic. Jacobsen: *Levemaaden i Drik i 16de og 17de Aarhundrede, et Bidrag til Kulturens og Sædernes Historie i Danmark* (*Dansk Maanedsskrift 1866 II* s. 33-72, 114-34).
108. *Beretning for Finantsaaret 1865-66* (trykt i *Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kongelige Bibliothek*. Udg. Chr. Bruun. Bd. I. Kbh. 1870 s. XXVII-XXX).
109. I 1866 blev docenturet i etik ved Det teol. Fakultet besat efter en konkurrence. Den senere prof. C. Henrik Scharling blev foretrukket fremfor bl.a. Th. Skat Rørdam (P. G. Lindhardt: *Holmens Provst Thomas Skat Rørdam*. Kbh. 1969 s. 26-27).
110. H. N. Clausen (1793-1877), ekstraordinær teol. profi. 1822, ordinær prof. 1830-77.